

környezeti és társadalmi hatások figyelembevétele. Ez komplex probléma, nem sorolható egyetlen tudományterület, mint kizárólag fizika, kémia, biológia, vagy a földrajz hatáskörébe. Ezért kell a tanárjelöltek részére bizonyos mértékig komplex ismereteket is közvetíteni, nem csak a szorosan vett szakterületükre vonatkozókat. Amint az a tematikából látható, a kiválasztott kérdéskört igyekeztünk ennek megfelelően komplex módon feldolgozni, nem kötődve egyetlen tantárgy kereteihez sem.

IRODALOM

- Atomenergia vagy energiahatékonyság (1991. szerkesztette: *Foltányi Zsuzsa*)
Marx György: Beszélgetés marslakókkal (1992.)
 Energy education (1989. szerkesztette: *Marx György*)
 Magfizika példatár (1992. Szerkesztette: *Radnóti Katalin*)
Teller-Zelei: A biztonság bizonytalansága (1991.)
 Alapfokú sugárvédelmi ismeretek (1992. szerkesztette: *Fehér István*)

RADNÓTI KATALIN

Az óvodai nevelés országos irányelvei

Preambulum

Az 1828-ban megnyílt első magyarországi óvoda az első európai óvodák egyike volt. A hazai óvodák működését törvénycikk (1891), kiseddóvási törvény (1953), majd nevelési-oktatási terv (1957) szabályozta. Az első, 1971-ben megjelent nevelési programban – némileg oktatáscentrikus beállítottsága ellenére – megjelent a korszerű pszichológiai és antropológiai tudás a kisgyerekről, az életkori sajátosságokról és az ezekből fakadó testi, lelki és mentális szükségletekről.

Az óvodai nevelés 1989-es programja már felvillantja az alternatív megoldások lehetőségeit – a vegyes, illetve egységes életkori csoportok, a kötött és kötetlen foglalkozások, a kötött és folyamatos napirend tekintetében; ugyanakkor részletekbe menően *egységes* program, mely kevés teret ad a helyi sajátosságok, az eltérő pedagógiai koncepciók szabad érvényesítésének.

Az óvodai nevelés országos irányelvei

- a gyermekek nevelésének meghatározásában, az ehhez szükséges intézmények megválasztásában a *szülői szabadság*,
- az óvodai módszerek kialakításában a *pedagógiai szabadság* érvényesülésének kívánnak utat nyitni.

A gyermekközpontú szemléletnek megfelelően – a gyermekek alapvető jogait garan-

Az OKI Iskolafejlesztési Központ kezdeményezése alapján az MKM felkérésére készült előzetes javaslat. Készítői: Kereszty Zsuzsa és Vekerdy Tamás. A szerkesztőség és az anyag készítői várják a kollégák szakmai véleményét.

táló nemzetközi egyezményekkel összhangban – az *Irányelvek* elsődleges szempontja a *gyermeki személyiség* – az emberi személyiség – szabad kibontakoztatásnak biztosítása, amely csak az egyéni különbségek figyelembevételével, a gyermek *életkorilag és egyénileg meghatározott* testi, lelki és mentális *szükségleteivel összhangban* történhet.

Az *Irányelvek* figyelembevételével

- érvényesülhetnek az *eltérő nevelési koncepciók programjai*,
- kialakulhatnak a *helyi óvodai programok*.

A helyi óvodai programok kidolgozásához – tartalmi és metodikai kérdésekben – az 1971-es és az 1989-es nevelési programok *segédkönyvekként* használhatók.

Az óvodapedagógusok biztosabb orientálása érdekében az *Irányelvek* nagy vonalaiban követi az óvodai nevelés 1989-es Programjának beosztását – erre oldalcímeiben is utal –, s ettől csak ott tér el, ahol ezt az elvi álláspont mássága megkívánja. Egyes helyeken (beljebb szedve) megjelenik az a háttértudás is, amely az irányelv alkalmazását indokolja.

Az alapérték az emberi személyiség

*Az óvodai nevelés helye
a kisgyermek nevelésében,
célja és feladata*

Az az alapérték, amelyből kiindulunk, az emberi személyiség. Ezt az emberi személyiséget kell a nevelés folyamatában minél teljesebb kibontakozáshoz segíteni mind a saját, mind az emberi társadalom érdekében.

Az elmúlt évtizedek kutatásaiból és mindennapi tapasztalataiból egyaránt világossá vált, hogy az individualisztikus értékrend alapján felépülő társadalmak hozzájárulnak a szerves, hatékony közösségeket is – az individuumok szabad választása alapján –, míg a kollektivisták társadalmak működésképtelen kényszerközösségeket hoznak létre az individuumok elnyomásával, és egy leplezett egoisztikus értékrendet alakítanak ki. (Az 1971-es és az 1989-es programok – bár jelentős szerepet tulajdonítanak az egyéni bánásmódnak – kollektivisták értékrend által befolyásoltak.)

Az emberi személyiség – a gyermeki személyiség – fejlődésének legkedvezőbb feltételeit az első három-négy életévben a *család* biztosítja. Arra kell törekedni, hogy kedvező körülmények fennállása esetén – a gyerekek ezt az időszakot lehetőség szerint családban töltsék el. Az óvodai felvételt se a szülők, se az óvodapedagógusok ne sietessék, mechanikusan az életkorhoz kötve annak időpontját. Igen fontos azonban a kedvezőtlen szociális helyzetben lévő és/vagy környezeti ártalomnak kitett gyerekek korai intézményi nevelését biztosítani.

Az óvodai nevelés a harmadik-negyedik életévtől a *családi nevelés kiegészítőjévé* válik. Mivel a kisgyerekek számára a mintegy félnapos óvodai tartózkodás volna a legkedvezőbb, szabadon kell biztosítani, hogy a szülők körülményeik szerint megválaszthassák, hogy a gyereket egész napra, fél napra ebéddel vagy fél napra ebéd nélkül kívánják-e óvodába járatni.

Az *óvodai nevelés célja* – változatlanul – az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődé-

sének elősegítése – elsősorban azzal, hogy a gyerek köré megfelelően ingerdús, a szabad játékot és a spontán utánpótlást lehetővé tevő és elősegítő környezetet hoznak létre.

Ennek az emberi és tárgyi környezetnek, valamint a megfelelő napirendnek a biztosítása az *óvodai nevelés* legfontosabb feladata. A megfelelő személyi és tárgyi környezet, a megfelelő napirend segíti elő a fejlődést a különböző területeken s a fejlődés – következtében válik a gyerek *iskolaéretté* a hatodik, hetedik életév fordulóján. (Ezért nem szabad az óvodát iskolásítani; az első iskolai évek fejlesztésének kell szellemiségben és módszerben a szabad, nem oktató, hanem utánpótlásra alkalmat nyújtó óvodai módszerekhez közelítenie.)

A testi és pszichikus szükségletek kielégítését a megfelelő testi gondozás, a megfelelő egyéni bánásmód és a kedvező csoportos együttlét szolgálják

A nevelés alapvető keretei

Az óvoda udvarán és épületében legyen elegendő tér a gyerekek számára. Az udvar és az épület *felszerelése; berendezése* feleljen meg a gyerekek testméreteinek; a berendezések, felszerelések anyaga, formája, színe legyen célszerű és esztétikus.

Az óvodai *testápolás* biztosítása a gyermek testének és ruházatának tisztaságát, a szükség szerinti tisztálkodást, járuljon hozzá ahhoz, hogy a gyerekekben a tisztaság igénye kialakuljon. Az óvodai *étrendben* megfelelő arányban szerepeljenek a fehérjék, szénhidrátok, növényi zsiradékok, vitaminok, ásványi sók és rostos anyagok. A gyerekek – ebben az életkorban különösen nagy – *mozgásigényének* kielégítését a gyerekek által szabadon választott és az óvónő által kezdeményezett mozgásos tevékenységek szolgálják. A mozgásos tevékenységekre mind a négy évszakban elsősorban a *szabadban* kerüljön sor. Legyen módja a gyerekeknek ebéd után a *pihenésre*, alvásra. Az óvónő testápolás, táplálkozás, mozgás, pihenés tekintetében egyaránt legyen figyelemmel a gyerekek közötti jelentős *egyéni különbségekre*.

A gyerekek óvodai *időbeosztása*, a napirend igazodjon a gyerekek érkezési és távozási szokásaihoz és az évszakokhoz. Állandósága mellett legyen rugalmas. Minden gyerekre és minden tevékenységre vonatkozóan érvényesüljön a folyamatosság. Az óvodai napirend, az óvodai szokások kialakításában alapvető szempont, hogy az óvoda nem hivatal, amelynek rendjéhez szülnék és gyerekeknek igazodnia kell, hanem olyan intézmény, amely *szolgáltatásokat* nyújt annak érdekében, hogy az erre rászoruló kisgyerek testi-lelki-szellemi fejlődését elősegítse.

Mindez a személyes kötődés, az *érzelmi biztonság* megalapozásának és ki-munkálásának alapvető lehetőségeit adja meg. Az érzelmi biztonság – és a személyes kötődés – a további fejlődés – egyúttal az intellektuális fejlődés – alapfeltételei.

A gyermek fő tevékenységformája a játék

Játék

A játék – a mozgásigény kielégítését is szolgáló –, tehát *testi beágyazottságú pszichikus szükséglet*. A gyermek a külvilágból és saját belső világából nyert tagolatlan benyo-

másait szabad játékba vetíti ki és tagolja. Saját játékának szemlélése és maga a tevékenység segíti hozzá a belső feldolgozáshoz, orientációhoz.

A játékhoz a gyerekek szabadságra és az óvónő jelenlétére egyaránt szüksége van. Az óvónő megindíthatja, továbbsegítheti a tevékenységet, utánozható mintákat szolgáltat. Jelenlétére ahhoz is szükség van, hogy az óvodáskorú gyerekek sűrűn fellépő konfliktusai ne akadályozzák, ne bénítsák meg a játéktevékenységet. Az óvónő biztosítson megfelelő csoportlétkört, helyet, időt és eszközöket a szerepjátékokhoz, az építő, konstruáló játékokhoz, a szabályjátékokhoz, a dramatizáláshoz és a bábozáshoz.

A játék a gyerek elemi joga is. Életérzése akkor kiegyensúlyozott, ha alapvető jogai – köztük a játékhoz való joga is – biztosítottak.

A gyermeki tanulás alapvető formája az óvodáskorban az utánzás

Tanulás (munka, foglalkozások)

A gyermek legnagyobb értelmi teljesítményét, az anyanyelv elsajátítását az önkénytelen figyelem által vezérelt spontán utánzási késztetéstől hajtva valósítja meg. Kisgyerekkorban *ez a mintakövető utánzás a tanulás legfőbb formája*. Az oktatás – a kisgyerek központi idegrendszerének nagyfokú rugalmassága következtében – akár bámulatos eredményeket is elérhet óvodáskorban, ezek az eredmények azonban a későbbi években elenyésznek és a személyiséget, egyúttal a tanulási képességeket, az értelmi erőt maradandóan károsíthatják. Ezért *az óvoda utánzásos tevékenységekre adjon módot*, kivárva az önkénytelen figyelem által irányított spontán utánzás legnagyobb hatékonyságú pillanatait. Az óvoda gyerek tanulási módjának legjobban a *kötetlen óvónői kezdeményezés felel meg*. A kezdeményezések legyenek tevékenységbe ágyazottak, képszerűek, szemléletesek. Az óvónő segítse elő, hogy minden gyerek *önmaga lehetőségeihez mérten fejlődjen*.

Ebbe az utazásba illeszkedik az, amit – az életkor antropológiai sajátásaival meg nem egyezően – a megelőző programok munkának neveznek. A kisgyerek *naposi és egyéb tevékenysége* is a játékos utánzásra épüljön.

A kisgyermek érzelmi-értelmi és etikai fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője: a mese

A mese: világképet ad.

A mese – a kisgyerek számára adekvát, képi és konkrét formában – tájékoztatja a gyereket a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonylatairól s az ezekben a viszonylatokban megfelelő lehetséges viselkedésformákról. Értő módon visszaigazolja a kisgyerek természetes szorongását és egyben feloldást és megoldást kínál. A tárgyi világot is megelevenítő, átélkesítő szemléletmódja, s az ehhez társuló, a szigorú ok-okozati kapcsolatokat feloldó mágikus világképe – csodákkal és átváltozásokkal – életkorilag pontosan megfelel az óvoda kisgyerek szemléletmódjának és világképének. Ily módon a mese nem elvezet a mélyebb értelemben vett pszichikus *realitástól* és a külvilágra irá-

nyitott megismerési törekvésektől, hanem éppen ráébreszt ezekre, életkorilag megfelelő módon.

A mese nyelvi ritmusa és dallama, szóhasználata és képei, ismétlései olyan formai elemek, melyek a mesét egyfelől az *anyanyelvhez* kötik – ennek következtében a mese az anyanyelvi fejlődésben is kiemelkedő szerepet játszik – másfelől kisgyerekkorban a leghatékonyabb *művészi hatóerőt* képviselik a zenei és mozgásos művészetek mellett.

A mesélővel való *személyes kapcsolatban* a gyerek nagy érzelmi biztonságban érzi magát s a mesehallgatás elengedett állapotában eleven *belső képvilágot* jelenít meg. A belső képalkotásnak ez a folyamata – melyet ez esetben a mese indít meg, de amely a szabad játék folyamatában is megtalálható – a *gyermeki élményfeldolgozás legfontosabb formája*. A külvilágról s a személyiség saját belső világából nyert többnyire kevésbé tagolt benyomások s az ezek nyomán előálló indulatok, vágyak, szorongások és feszültségek ebben a belső képalkotási folyamatban tagolódnak, rendeződnek, újra és újra feloldódnak. A belső képalkotás feldolgozó tevékenysége hivatott arra, hogy a pszichikus egyensúlyt mindig újra helyreállítsa s a lelki életet az új benyomások fogadására és újra feldolgozására képessé tegye.

A mindennapos mesélés a kisgyerekek mentális higiéniájának elmaradhatatlan eleme.

Szükség van a már megismert mesék – s ezen belül a kedvenc mesék – folytonos *újraismétlésére* is. (Egy óvodai évben tíz-tizenkettőnél több új mese semmiképpen ne szerepeljen, ezek azonban bukkanjanak fel újra meg újra a gyerekek kívánsága szerint is, az előző évben vagy években tanultakkal együtt.)

A kisgyerekek első meséi az ő mindennapi életére, élettapasztalatainak néhány mozzanatot magába foglaló kis körére vonatkozó rövid, egyszerű állatmesék lehetnek. Innen indulva jutunk el a tündérmeséig, a népmeséig, melyeknek szimbólumrendszere (királyfiakkal, tündérekkel, sárkányokkal) nélkülözhetetlen a mesei hatás eléréséhez.

A mesék – a gonosz megjelenítése ellenére – nem keltenek szorongást, hanem – a jó győzelmével – feloldják azt. Ha a gyerek „nem tudja hallgatni a mesét”, mert „fél” a sárkányoktól és boszorkányoktól, ez azt jelzi, hogy szorongása meghaladja a természetes gyermeki szorongás mértékét. Ilyen esetben az óvónőnek a szülőkkel együtt – s esetleg más szakemberek bevonásával – fel kell tárnia a szorongás mélyebb okait és meg kell keresni feloldásának módját.

A mese *erkölcsi nevelőereje* nem valamiféle tanulság levonásában nyilvánul meg (el-lenkezőleg, ez csak lerontja hatását), hanem abban, hogy miközben a hallgatót rohanó cselekményébe vonva a hőssel való azonosulásra készíti, *képi formában megjeleníti* előtte s *érzelmileg átélhetővé teszi* az erkölcsi, etikai összefüggéseket (az egymáson való segítéstől az igazsághoz való ragaszkodáson át, a jó győzelméig).

A belső képteremtés az *olvasás* igazi előiskolája. A későbbiekben az lesz majd valódi olvasóvá, akit a mesék bevezettek, a belső képek adta örömök és vigasztalás, indulati feloldás és azonosulás világába.

A meséket ne kísérvük külső képekkel! Ez gyengíti a belső képteremtés erejét. Ugyanezért kerüljük a gépi eszközök használatát. Egy-egy részleteiben is jól kidolgozott illusztráció egy-egy meséhez viszont továbbmunkálkodásra serkentheti a gyerekek fantáziáját.

Fontos, hogy az óvónő a családdal is beszéljen a *mindennapi mesélés*, a szóban szülők által elmondott *esti mese* vagy más mesei alkalmak fontosságáról. A mindennapos

mesélés a gyerek anyanyelvi fejlesztésén keresztül *egyik legfontosabb serkentője* az intellektuális fejlődésnek is.

A fejlesztés legfontosabb eszköze az anyanyelvi nevelés

Az embert a *beszéd* kapcsolja a többi emberhez és a beszédben tudja megérteni a külvilágot ugyanúgy, mint saját belső világát. (Az az újszülött és csecsemő, akivel gondozója beszél, testileg is jobban és gyorsabban fejlődik.)

Mozgás, beszéd és gondolkodás egymással szoros kölcsönhatásban fejlődnek. A megzavart mozgás gátolja a beszédfejlődést, a beszédfejlődés meglássubbodása visszaveti fejlődésében a gondolkodást.

Az *anyanyelv* használata végigkíséri az óvoda egésznapos életét. Jelen van a gyerekek minden megnyilatkozásában, az óvónővel való kapcsolatukban és egymásközötti viszonylataikban. Éppen ezért, az anyanyelvi nevelés az óvodában sem kezelhető elszigetelt módon, szerves része az óvodai élet minden mozzanatának. Ebből következik, hogy *az óvoda szóbeli közlést is kiváltó derűs, nyugodt légköre* az alapja – egyedüli lehetősége – a valódi anyanyelvi nevelésnek. Ezért az óvónőnek arra kell lehetőséget adnia, hogy életszerű helyzetekben, természetes módon *minden gyerek beszélhessen arról, ami foglalkoztatja, érdekli*.

A beszéd korlátozása a gyerekek szellemi fejlődésére is *gátlólag hat*. A gyerek anyanyelvét is a *spontán utánzási késztetéstől* vezérelve sajátítja el. Ez a fejlődés további útja az óvodai években is. A gyerek azt utánozza, amit hall. És *úgy utánozza, ahogyan hallotta*. Így alakítja ki későbbi önálló beszédének hangzását, hangzásbeli szerkezetét. Ezért lényeges követelmény *a környezet helyes és szép beszéde*.

Ennek a beszédnek azonban ahhoz, hogy érzelmileg telített – és így valóban hatékony – legyen, spontánnak, önkéntelennek kell lennie.

Helyes és ajánlatos, hogy az óvónő csiszolja, tökéletesítse saját beszédét – az ezt szolgáló gyakorlatoknak bele kellene tartozniuk felkészülésébe. De nem helyes – és megengedhetetlen –, hogy az óvónő a gyerekekkel való együttlét közben saját beszédét figyelje, korrigálja, tökéletesítse, mert ez modorossághoz vezet, ilyen módon nem jöhet létre a valódi kapcsolat beszélő és hallgató között.

Az óvónő törekedjék beszédében *a szemléletességre, a képszerű kifejezések alkalmazására*.

A beszéd tartalmának megértését, a gondolkodás fejlesztését ebben az életkorban a *nyelvi képszerűség, a szemléletesség* elősegíti. Ezért az óvónő használjon olyan nyelvi eszközöket, amelyek szinte *láthatóvá* teszik a gyerekek előtt a beszédben ábrázolt folyamatokat, az eseményeket, a helyzeteket, a cselekvéseket és a hősöket, az állatokat és a csodás lényeket.

Az anyanyelvi nevelés fontos eszközei kisgyerekkorban a többnyire mozgásokkal is összekapcsolt *mondókák, dalok, versek*. Ezek a maguk ritmusaival, mozdulataival, érintéseivel, melyek a nyelvhez is kapcsolódnak, a másik emberhez is kötődő érzéki élményeket adnak, egységbe kapcsolva a mozgást és a beszédet.

A beszédfejlődést hátráltatja, ha a gyerekek beszédét javítgatjuk, ha a helyes ejtést – ebben az életkorban – gyakoroltatjuk.

A figyelmeztetés, javítgatás – a túl korai tudatosítás – gátlásokat épít ki a gyerekekben, érzelmi ellenállás alakulhat ki benne az óvónővel és a beszédhelyzettel szemben s végül – tartósan ismétlődő kudarcok esetén – elveszítheti önbizalmát.

– Súlyosabb esetben: szorongóvá válhat, neurotizálódhat. Ha az óvónő a gyerek által hibásan mondott szót vagy mondatot helyesen megismétli, ezt úgy tegye, hogy már egy következő gondolathoz, mondathoz fűzze hozzá az ismétlést. Így az ismétlés a gyerekek élményében csak azt fogja jelenteni, hogy az óvónő – kicsit eltérő módon – megismételte, amit a gyerek mondott, *mert ő is ahhoz kapcsolódó szavakat akart mondani*. Így a gyerekek az óvónő beszédének tükrében úgy vehetik észre az elkövetett hibát, hogy emiatt nem kell megszégyenülniök.

Az anyanyelvi fejlesztés megkívánja, hogy *mindig lehetővé tegyük*, hogy a gyerek kérdéseivel, közbevetett megjegyzéseivel félbeszakítsa eltervezett gondolatmenetünket. A gyerekek spontán megnyilatkozásai gyakran terelik olyan fontos problémákra az óvónő figyelmét, amelynek kinyilvánítása és meghallgatása a gyerek szempontjából *érzelmileg* elsőrendű fontosságú lehet.

Az anyanyelvi nevelésben fontos az *együttműködés a szülővel, a családdal*. A gyerek családból hozott sajátos szavait, fordulatait tartsuk tiszteletben.

Ugyanígy el kell fogadnunk a *tájnnyelvi fordulatokat* vagy a gyerek nyelvi fejlődésével együttjáró archaikus, a megszokottól eltérő nyelvhasználatot.

Ha egy gyerek jobban beszél *cigány, horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén* vagy más nyelven, mint magyarul, az óvónőnek is természetesnek kell tartania, hogy elsősorban ezen a nyelven – *az anyanyelvén* – beszél. Azokon a településeken, amelyeken kétnyelvű családok élnek, a gyermekek nyelvi fejlődése szempontjából az a kedvező, ha az óvodában velük foglalkozó felnőttek (óvónők, dajkák) közül *minél többen* beszélnek a nem magyar anyanyelvű gyerekek nyelvét is. De arról mindenképpen gondoskodni kell, hogy *legalább egy felnőtt* legyen az óvodában váltásonként, *aki a nem magyar anyanyelvű gyerekek nyelvét beszéli*. A szülők figyelmét – ez esetben – az óvónő arra kell, hogy felhívja, hogy – a fentiek értelmében – *saját anyanyelvükön* is foglalkozzanak a gyerekekkel.

Fontos, hogy a *gyerekek óvónőhöz intézett kérdései* és közlései soha ne maradjanak válasz nélkül.

A „mi ez”, és a „miért?” kérdések egy részét a gyerekek a megismerés vágyától vezérelve teszik fel – sokszor viszont azért kérdeznak, hogy *kapcsolatba kerüljenek* a környezetükben levő felnőttel és minél hosszabb ideig kapcsolatban maradjanak vele. Nem egyszer ez az oka kérdéseik visszatérő megismétlésének is. A kérdéseknek ez a formája az óvónő számára fontos jele annak, hogy a gyerek pillanatnyilag vagy tartósan *fokozott egyéni törődést igényel*.

Az óvónőnek idejében fel kell ismernie a *beszédhibákat*. A hiányzó vagy a rosszul képzett hangokat az esetleges dadogást, elakadást, a hangszín rendellenességeit, rekedtséget, az anyanyelv sajátosságainak meg nem felelő ritmust, hangsúlyozást.

Ha e hibákat *tartósan észleli és ezek súlyosnak mutatkoznak*, már a kiscsoportos gyerekek esetében fel kell vennie a kapcsolatot a körzeti logopédussal. Utmutatásai szerint kísérelje figyelemmel és segítse a beszédhibás gyerekek nyelvi fejlesztését. Mutasson példát a beszédhibás gyerekek *elfogadására*, vegye észre a beszédhibák javulásában elért *eredményeit*. Vegyen részt tevékenyen és türelmesen a szülők szemléletének formálásában, a beszédhibás gyermekkel való helyes bánásmód kialakításában.

A fejlődés-fejlesztés további kitüntetett eszközei a művészetek

Ének-zenei és vizuális nevelés

Maga a szabadon végzett, örömteli tevékenység – a firkálás, festés, mintázás, az éneklés, a ritmikus mozgás a fontos és nem az eredmény. Az óvónő ne a gyerekek zenei

hallásának, ritmusérzékének, térlátásának, szín- és formaérzékének közvetlen fejlesztésére törekedjék. Gondoskodjon minél jobb minőségű anyagokból és eszközökről a festéshez, mintázáshoz, rajzoláshoz, tárgyformáláshoz. Naponta kezdeményezzen éneklést, ritmikus mozgást, festést; rendszeresen játsszon a gyerekeknek valamilyen hangszeren, kezdeményezzen mintázást és különféle – elsősorban természetes – anyagokból tárgykészítést. Legyen tekintettel a gyerekek egyéni képességbeli és fejlődésbeli különbségeire. Legyen türelme kivárni, hogy egy-egy gyerek a zenei vagy\és vizuális tevékenységekbe bekapcsolódjék. Ne javítsa a gyerekek rajzait, festéseit, énekes halandzsáit. Tartsa természetesnek, hogy a gyereket ez az inspiráló környezet tevékenységre és egyéni jellegű és ütemű fejlődésre indítja.

A külső világ: a környezet, tér és test, a számok világa tevékenységekben ismerhető meg

*A környezet megismerésére nevelés,
matematikai nevelés*

Az óvónő segítse elő, hogy a gyerekek tevékenységek révén ismerhessék meg a természeti környezetet: az állatokat, növényeket, természeti jelenségeket. Hajtassanak virágot, ültessenek magot, gondozzanak állatokat, figyeljék meg a virágok növekedését, a gyümölcsök érését, az időjárás változásait, az időjárás és a növények fejlődése közötti összefüggéseket; a napszakok és az évszakok változásait.

Játékos testmozgásokban élják át saját testük helyzetét, viszonyait az őket körülvevő térben.

Játékos helyzetekben gyakorolják a gyalogos közlekedés szabályait.

Elégítse ki és táplálja az óvónő a gyerekek négy-öt éves kor között felébredő – fokozott – számok iránti érdeklődését mérleggel, mérőruddal, játékpénzzel. Természetes játék helyzetekben sor kerülhet arra is, hogy az óvónő kezdeményezi személyek, halmazok szétválogatását, összehasonlítását, sorba rendezését; mennyiségek, halmazok párosítását, összemérését; darabszám változással kapcsolatos történetek eljátszását, kirakását; építmények lemásolását azonos elemekből.

Az óvoda szociális anyaöle

*Kapcsolatok
az óvodában*

Ha a gyerek érzelmi biztonságban van, akkor – óvodás élete kezdetén – általában szívesen fogadja el a csoporthelyzetet.

A gyerek számára az óvónő a csoport legfontosabb tagja. Az óvónő érzelmei, viszonya egy-egy gyerekhez – szándéka ellenére is hat a csoporton belüli kapcsolatok alakulására. Ezért különösen fontos, hogy az óvónő – lehetőség szerint – *minden gyerekkel bensőséges* kapcsolatot alakítson ki. Különösen fontos ez a bensőséges kapcsolat azoknak a gyerekeknek a számára, akiknek a család nem nyújt kellő érzelmi biztonságot. Ahhoz hogy derűs, oldott, minden egyes gyereknek biztonságot nyújtó csoportlétkör alakuljon ki elengedhetetlen, hogy az óvónő önkontrollra, önmérsékletre törekedjék az általa különösen kedvelt és a számára kevésbé rokonszenves gyerekekkel való kapcsolatában.

Nagy körültekintést, türelmet, gyöngédséget igényel az óvónőtől az óvodai életüket éppen megkezdő, különösen a *3–4 évesek befogadása*.

Ha az óvónő minden egyes gyereket számon tart, mindegyikükkel bensőséges kapcsolatra törekszik, akkor ezzel elősegíti a gyerekek közötti kapcsolatok alakulását. Segítse, támogassa az egymáshoz közeledő gyerekek tevékenységét. A visszahúzódó, magányos helyzetben lévő gyerekek számára kezdeményezzen olyan tevékenységeket, amelyekben a számukra rokonszenves társaikkal együttműködhetnek.

Fontos, hogy a gyerekek minél pontosabban érezzék, hogyan viszonyul az óvónő az *értékekhez*, ahhoz, hogy „mi a jó”, „mi a rossz” – magának a gyerekeknek, vagy másnak –, mit tart az óvónő helyesnek és mit nem tart annak.

Alakítsa fokozatosan az óvónő a gyerekek *tűrő- és konfliktus megoldó képességét*. A szélsőséges esetektől eltekintve helyes, ha a gyerekek a saját indulataik által keltett konfliktusokat maguk oldják fel.

A szülőkkel egyenrangú nevelőtársként működjön együtt. Teljesítse a szülőknek azokat a kéréseit, amelyek a gyerek érdekeit szolgálják és amelyek teljesítését a csoport-helyzet lehetővé teszi.

Lehetőleg ismerje meg azt a bölcsődei környezetet és életmódot, amelyből a gyerekek érkeznek, és tartson *kapcsolatot* azzal az *iskolával*, amelybe csoportjának tagjai távoznak. Törekedjen arra, hogy az óvoda gyerekközpontú *szemlélete* hasson a gyerekeket befogadó *iskolára*.

A fejlettség jellemzői az óvodáskor végén

A gyerekek tudnak önállóan mosakodni, öltözködni; *önállóan* használják az evőeszközöket; kialakultak vécé-használati szokásaik.

Képesek az általuk választott tevékenységben *elmélyülni*; 2–3 fős kiscsoportban társaikkal *együttműködni*.

Képesek szükségletei kielégítését, vágyai teljesülését *késleltetni*.

Képesek *figyelmüket szándékosan* például egy megfigyelendő növényre, állatra vagy jelenségre irányítani.

A gyerekek *anyanyelvüket* biztonságérzettel beszélnek, szavaik mögött kidolgozott szemléletű tartalom, „kép” van. Helyesen, folyamatosan, összefüggő mondatokkal fejezik ki magukat. A beszédhangokat tisztán ejtik.

A gyerekek élményeiket, *belső képeiket* általában *szívesen fejezik ki* festéssel, mintázással, rajzolással. Szívesen építenek például homokból, játékkockából, formálnak tárgyakat különféle anyagokból. Tudnak néhány mondókát, dalt tisztán *énekelni*. Néhány dalt dúdolásról, hangszeres játékról szöveg nélkül is felismernek. Járással, tapssal, ritmushangszerekkel érzékeltetik az egyenletes lüktetést és a dal ritmusát. Egyszerű játékos, táncos mozgásokat megformálnak; esetleg kitalálnak egyszerű dallam- és/vagy ritmusmotívumokat; az élő zenét néhány percig figyelmesen hallgatják.

Meg tudják nevezni a főbb testrészeket másokon és a saját testükön. Cselekvéssel, esetleg szóban is, meg tudják különböztetni a főbb *téri irányokat*. Tudják teljes nevüket, lakásuk címét, szüleik foglalkozását. Felismerik és megnevezik a napszakokat. Tudják alkalmazni a gyalogos *közlekedés* legfontosabb szabályait. Képesek különböző *koordinált* futó, ugró, egyensúlyozó, bújó, mászó, guruló *mozgásokra*.

Tárgyakat legalább tízig meg tudnak *számlálni*. Elő tudnak állítani többet, kevesebbet. Két halmazt párosítással legalább tízig *össze tudnak mérni* az elemek különféle színe, nagysága, elrendezése esetén is. Részt tudnak venni mennyiségek összemérésében, alkalmi egységgel való mérésében. Másolással képesek megépíteni síkbeli és térbeli alakzatokat. Képesek egyszerű tulajdonságaikat meg is nevezni.